

GUVERNANȚA ARIILOR PROTEJATE ÎN EUROPA DE EST

- O PRIVIRE DE ANSAMBLU -

GUVERNANȚA ARIILOR PROTEJATE ÎN EUROPA DE EST

- O PRIVIRE DE ANSAMBLU -

Editors:

PhD Alina Ioniță
Erika Stanciu
ProPark
Str. Lungă, nr. 175
500051, Braşov, ROMÂNIA
Tel./Fax: +40-368-462-564
Tel./Fax: +40-268-510-188
www.propark.ro

Scientific supervisors:

Gisela Stolpe
Dr. Ralf Grunewald
German Federal Agency for Nature Conservation
International Academy for Nature Conservation
Isle of Vilm
18581 Putbus / Rügen, Germany

Photos:

Cover: © ProPark
Pg. 6: Emil Pop
Pg. 7: Kovács Gábor
Pg. 9: Václav Sojka
Pg. 10: ProPark
Pg. 12: (1) ProPark (2) Emil Pop (3) Emil Pop
Pg. 13-14: ProPark
Pg. 18-19: Dijana Župan
Pg. 20: ProPark
Pg. 23: ProPark
Pg. 26: (1) ProPark (2) Dan Dinu (3) ProPark, (4) Mine Daelemans
Pg. 29: ProPark
Pg. 30: Vesna Vukadin
Pg. 31: Dan Dinu

Publisher:

Bundesamt für Naturschutz (BfN)
Federal Agency for Nature Conservation
Konstantinstraße 110
53179 Bonn, Germany
www.bfn.de

This brochure is also available online: www.bfn.de

The full version of the study is also available online:
<http://www.bfn.de/fileadmin/MDB/documents/service/Skript360.pdf>

All rights reserved by BfN

The publisher takes no guarantee for correctness, details and completeness of statements and views in this report as well as no guarantee for respecting private rights of third parties.

Views expressed in the papers published in this brochure are those of the authors and do not necessarily represent those of the publisher.

No part of the material protected by this copyright notice may be reproduced or utilized in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or by any information storage and retrieval system without written permission from the copyright owner.

Printed by the printing office of the Federal Ministry for Environment, Nature Conservation, Building and Nuclear Safety

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
SITUAȚIA GUVERNANȚEI	9
ARIILOR PROTEJATE ÎN EUROPA DE EST	9
Context	10
Privire de ansamblu asupra situației actuale	11
Tipuri de guvernare în Europa de Est.....	12
Tendențe	17
INGREDIENTE PENTRU O MAI BUNĂ GUVERNANȚĂ A ARIILOR PROTEJATE	19
I. Consolidarea cadrului general	21
II. Creșterea gradului de conștientizare cu privire la relevanța și importanța primordială a chestiunii guvernării	21
III. Îmbunătățirea modului de alocare a resurselor pentru problemele legate de guvernare	21
IV. Dezvoltarea unor mecanisme și instrumente corespunzătoare	22
GUVERNANȚA ARIILOR PROTEJATE	23
Ce este guvernarea ariilor protejate?	24
Tipuri de guvernare.....	24
A. Guvernare de către stat	26
B. Guvernare participativă	27
C. Guvernare privată	28
D. Guvernare prin intermediul populațiilor indigene și comunităților locale (arii gestionate de către comunitate)	28
Principiile de bună guvernare.....	29
Scurtă descriere a Principiilor de bună guvernare.....	30
BIBLIOGRAFIE	32

Ce include această broșură?

Acest document sintetizează principalele rezultate ale studiului **Guvernanța ariilor protejate în Europa de Est. Privire generală asupra tipurilor de guvernanță, studii de caz și experiențe din practică**, realizat de ProPark – Fundația pentru Arii Protejate din România în perioada 2011-2012, cu sprijinul financiar al BfN.

În acest rezumat veți găsi:

- o sinteză privind **starea actuală a guvernanței în Europa de Est**, care prezintă:
 - contextul social, cultural și politic al Europei de Est și aspectele care au implicații asupra guvernanței ariilor protejate;
 - situația actuală a guvernanței ariilor protejate în regiune și diversitatea tipologică a acestora. Clasificarea tipurilor și sub-tipurilor s-a realizat, atât cât particularitățile locale au

permis-o, pe baza tipologiei IUCN¹, care este prezentată și explicată în ultima parte a materialului;

- principalele tendințe privind diversificarea și creșterea calității guvernanței.
- o serie de **recomandări generale** pentru îmbunătățirea situației, adresate principalelor probleme comune majorității țărilor din regiune.
- câteva **informații generale** privind diversitatea și calitatea guvernanței, explicând: ce este "guvernanța", tipurile IUCN de guvernanță și principiile de "bună guvernanță". Această secțiune vă poate fi utilă pentru a clarifica principalele concepte utilizate în secțiunea care prezintă situația actuală a guvernanței în Europa de Est, sau pentru a vă îmbogăți cunoștințele teoretice.

1 IUCN (en): Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii

CUVÂNT ÎNAINTE

Guvernanța ariilor protejate beneficiază de o recunoaștere din ce în ce mai mare, pe măsură ce devine tot mai clar faptul că ariile protejate nu își pot îndeplini obiectivele bazându-se doar pe echipele lor de management, ci au nevoie și de acceptarea de către și sprijinul practic din partea comunităților locale și a celor care gestionează și utilizează resursele.

Deși conceptul de guvernanță în sine și importanța sa practică sunt încă relativ confuze și neclare (în special în unele părți ale lumii, precum Europa de Est), atât scurta sa utilizare practică, cât și cercetarea în domeniu au demonstrat relevanța și importanța sa directă pentru eficacitatea managementului ariilor protejate.

Există o strânsă legătură între managementul unei arii protejate și sistemul său de guvernare, chiar dacă distincția dintre guvernare și management nu este întotdeauna clară. Conform unor autori, **„guvernarea”** ariilor protejate se referă la „atribuțiile, autoritatea și responsabilitățile exercitate de către organizații și indivizi” („cine” ia decizii), în timp ce **„managementul”** se referă la ce se face cu privire la un anumit sit sau o anumită situație și acoperă „resursele, planurile și acțiunile care sunt rezultatul guvernării”.

În 2012 Agenția Federală pentru Conservarea Naturii din Germania (BfN) a oferit Fundației ProPark oportunitatea de a realiza un studiu privind guvernarea ariilor protejate în Europa de Est, fiind motivată de progresul lent în implementarea măsurilor privind guvernarea recomandate de Programul de Lucru pentru Arii Protejate al CBD (PoWPA) și provocările majore cu care se confruntă autoritățile pentru arii protejate din Europa de Est în implementarea acestor prevederi.

Obiectivele studiului au fost următoarele:

- să promoveze înțelegerea și recunoașterea conceptului și a diferitelor tipuri de guvernare a ariilor protejate, prin exemplificare cu studii de caz
- să promoveze utilizarea tuturor tipurilor de guvernare acolo unde este posibil, inclusiv prin prezentarea contextului în care au fost aplicate anumite tipuri și prin descrierea lecțiilor învățate pentru fiecare studiu de caz
- să documenteze întreaga gamă a modelelor de guvernare existente în Europa de Est
- să evidențieze anumite probleme, tendințe, oportunități și preocupări specifice pentru guvernarea ariilor protejate din Europa de Est
- să identifice implicațiile formelor actuale de guvernare a ariilor protejate în Europa de Est pentru politicile și practicile din domeniu.

Acest studiu urmărește să vină în sprijinul autorităților ariilor protejate, actorii cheie și factorii interesați de la toate nivelurile- național, regional și local- pen-

tru a înțelege mai bine importanța unei bune guvernări, necesitatea diversificării formelor acestea, precum și pentru a învăța, mai ales prin intermediul studiilor de caz, cum se pot îmbunătăți sistemele de luare a deciziei. Studiile de caz culese din diferite țări, majoritatea exemple de succes care pot inspira și/ sau ajuta la o mai bună înțelegere a avantajelor și beneficiilor diferitelor sisteme de guvernare, sunt prezentate pentru multe din tipurile, subtipurile și varietățile de guvernare identificate în regiune.

Acest document prezintă principalele concluzii ale studiului și face parte din seria de publicații ale BfN “BfN-Skripten” (nr. 360). Rezultatele reflectă situația guvernării la nivelul anului 2012, când au fost culese majoritatea informațiilor.

Versiunea completă în limba engleză este disponibilă la: <http://www.bfn.de/fileadmin/MDB/documents/service/Skript360.pdf> și <http://www.propark.ro/en/publicatii/governance-of-protected-areas-in-eastern-europe-172.html>

SITUAȚIA GUVERNANȚEI ARIILOR PROTEJATE ÎN EUROPA DE EST

C ONTEXT

Europa de Est¹ - una din zonele cu cea mai mare biodiversitate din Europa - găzduiește o mare varietate de specii, habitate, peisaje naturale și culturale cu valoare excepțională, dintre care unele sunt de importanță globală. Regiunea se confruntă cu presiuni și amenințări imense care reduc continuu aceste valori, chiar și în cadrul ariilor protejate (AP). Majoritatea țărilor din regiune împărtășesc moștenirea evoluției lor istorice din ultimele decenii, din timpul regimului comunist, când au fost conduse printr-un sistem centralizat de luare a deciziei. Schimbările sociale, economice și politice din regiune, generate de tranziția la un sistem democratic și o economie de piață, în special cele legate de proprietatea asupra terenurilor, au o influență puternică asupra contextului și gestionării ariilor protejate, obligând autoritățile și echipele de management ale ariilor protejate să reconfigureze sistemele de guvernare ținând cont de drepturile și opiniile proprietarilor de terenuri, utilizatorilor de resurse și ale altor factori interesați.

În același timp procesul de descentralizare și de dezvoltare instituțională, împreună cu alocarea insuficientă de resurse financiare de la bugetul de stat, au avut implicații pentru managementul ariilor protejate și asupra proceselor și mecanismelor de guvernare a acestora.

¹ Europa de Est - studiul acoperă majoritatea țărilor dintre Finlanda și Albania și dintre Polonia și Ucraina, oferind și unele informații despre Armenia și Georgia.

P RIVIRE DE ANSAMBLU ASUPRA SITUAȚIEI ACTUALE

Ariile protejate din Europa de Est sunt încă guvernate în mare parte de diferite organisme sau autorități de tip guvernamental, deși este vizibilă tranziția lentă către sisteme de management mai participative, având la bază principiul subsidiarității.

În general există schimbări și tendințe pozitive, grazie autorităților și managerilor de arii protejate care sunt deschiși și a factorilor interesați activi, care iau inițiativa pentru a schimba sistemele de decizie foarte centralizate ale ariilor protejate în sisteme participative mai deschise și transparente. Studiile de

caz care prezintă tipuri de guvernare *de facto*, chiar și în absența unui cadru *de jure* demonstrează angajamentul și responsabilitatea societății civile și ale proprietarilor privați pentru implicarea activă în conservare. Acesta este un semn clar de adaptare la contextul socio-economic și politic în schimbare. Această tendință arată că există forțe noi, în creștere, pentru viitorul ariilor protejate care ar trebui luate în considerare în mod serios de către factorii de decizie actuali în strategiile lor viitoare.

În majoritatea cazurilor legislația privind ariile protejate nu oferă un cadru

clar necesar pentru a asigura o bună guvernare și procese participative de luare a deciziei, care să poată pleda pentru echitate și să contribuie la îmbunătățirea performanței sistemelor de management al ariilor protejate. Totuși în majoritatea țărilor est-europene cadrul legislativ se îmbunătățește continuu, incorporând unele din principiile, conceptele și mecanismele care pot spori calitatea guvernării ariilor protejate.

TIPURI DE GUVERNANȚĂ ÎN EUROPA DE EST

Investigarea tipurilor de guvernare ale ariilor protejate din Europa de Est a scos la iveală **larga diversitate a tipurilor de guvernare** la nivel regional, care, în majoritatea cazurilor, au rădăcini puternice încă în fostele sisteme centralizate de decizie.

Procese de decizie și de management al ariilor protejate au evoluat și s-au adaptat la schimbările dinamice din cadrul societății, evoluând ca noi tipuri de guvernare care sunt adoptate de facto, sau de jure, sau, uneori doar de facto, fiind, de exemplu, introduse printr-o abordare „de jos în sus” de către actori non-guvernamentali sau guvernamentali.

Deși majoritatea țărilor din regiune nu au realizat o transpunere completă în legislația lor națională a tipurilor IUCN de guvernare, unele state au facilitat dezvoltarea unor noi tipuri de guvernare prin crearea cadrului legal care le conferă recunoaștere. În unele cazuri sunt definite reguli complexe și clare cu privire la procesele de luare a deciziei în ariile protejate, vizând atât deciziile privind strategiile pe termen lung cât și deciziile cu privire la managementul operațional. Totuși, în majoritatea cazurilor, nu este suficient de clar **cine, ce decide sau modul în care ar trebui luate deciziile.**

A
Guvernarea de către stat este cel mai des întâlnit tip de guvernare, care predomină în toate țările din Europa de Est, unde principalii factori de decizie sunt: (i) **un minister național sau federal**, (ii) **o agenție de stat**, (iii) **o agenție sau o autoritate guvernamentală regională/locală** sau (iv) **alte entități delegate** de către stat.

Diversitatea sistemelor de decizie identificate prin acest studiu demonstrează faptul că tipurile/ subtipurile „pure” de guvernare a ariilor protejate există foarte rar în realitate, de aceea modelele conceptuale ale IUCN trebuie considerate ca orientative pentru înțelegerea sistemelor de guvernare. În practică, cel mai important lucru pentru dezvoltarea diverselor abordări asupra modului de de-

cizie, este crearea unui cadru legal care să sprijine preluarea responsabilităților de către diferiți factori interesați.

Au fost identificate următoarele **sub-tipuri** de guvernanță de stat:

- **Guvernanta centralizată** se referă la majoritatea sistemelor centralizate de decizie și management. Țara care se află cel mai aproape de acest sub-tip este Ungaria, unde majoritatea ariilor protejate sunt gestionate de Autorități ale Parcurilor Naționale subordonate autorității centrale de mediu. În toate celelalte țări acest sub-tip este prezent împreună cu alte sub-tipuri, cum ar fi, de exemplu, Republica Cehă, unde acest model se aplică parcurilor naționale dar nu și celorlalte arii protejate.
- **Managementul de stat de către o agenție națională** implică existența unei agenții specializate în protecția naturii, care este subordonată autorității centrale de mediu (i.e. Minister) și are rolul atât de a coordona/ superviza unitățile locale de

management al ariilor protejate cât și de a asigura legătura cu autoritățile sectoriale de la nivel central (i.e. ministere de resort). Astfel de agenții există în Slovacia (Agenția de Stat pentru Conservarea Naturii din Republica Slovacă), Republica Cehă (Agenția pentru Conservarea Naturii din Republica Cehă), Letonia (Agenția pentru Conservarea Naturii), Estonia (Consiliul de Mediu), Lituania (Serviciul de Stat pentru Arii Protejate), Georgia (Agenția pentru Arii Protejate) și Finlanda (Metsähallitus, Serviciul pentru Patrimoniul Natural).

- **Managementul de stat de către o agenție sau autoritate regională sau locală**, unde agenția națională pentru arii protejate sau pentru protecția mediului au sucursale la nivel local sau regional, cărora le revine luarea deciziilor (de exemplu, în Slovacia, Letonia, Finlanda, România, Croația, Bulgaria). În majoritatea țărilor acest tip de guvernanta funcționează în special pentru arii protejate de mici dimensiuni, așa cum este cazul în

România unde Ministerul Mediului transferă responsabilitatea pentru managementul unor arii protejate din categoriile IUCN I, III și IV către agențiile de mediu locale. Acestea pot delega mai departe responsabilitatea unor custozi (care pot fi persoane fizice, ONG-uri sau alte entități).

- **Managementul delegat** către autorități de stat sau non-guvernamentale pare să fie destul de frecvent în majoritatea țărilor analizate - de ex. Serbia, Slovenia, România, Republica Moldova, Ucraina. Delegarea din partea autorității centrale de mediu către entități non-guvernamentale este adesea combinată și cu mecanisme care ajută la îmbunătățirea participării. Delegarea și transferul responsabilității sunt adesea asociate cu o serie de riscuri, cum ar fi: conflicte de interese între scopul entității delegate și obiectivele de conservare, lipsa resurselor alocate pentru management entităților delegate, pierderea controlului din partea statului, abilitățile de necorespunzătoare ale entităților delegate pentru managementul

AP, pierderea identității instituționale și dificultatea realizării unei abordări uniforme/ coordonate pentru managementul ariilor protejate etc.

- Posibilitatea de a delega responsabilitatea pentru management către alte tipuri de actori depinde uneori de categoria de management a ariilor protejate. În majoritatea cazurilor pentru ariile protejate de mari dimensiuni, precum parcurile naționale, parcurile naturale, rezervațiile biosferei, sunt înființate unități de management, finanțate și coordonate direct de către stat. Pentru ariile protejate de mici dimensiuni, precum rezervațiile naturale sau monumente ale naturii, statul poate delega autoritatea și responsabilitatea managementului către alte entități. Există totuși și excepții la această regulă, cum ar fi de exemplu în România, unde managementul ariilor protejate poate fi delegat unor terțe părți, indiferent de categoria sau de dimensiunea acestora.
- În unele țări, unde este posibilă **delegarea**, foarte puțini factori intere-

sați folosesc această posibilitate. Este cazul Slovaciei și Sloveniei. Motivele pentru care alți actori sociali nu se implică mai mult prin preluarea unor responsabilități privind managementul ariilor protejate, precum și provocările cu care se confruntă cei care își asumă astfel de responsabilități, sunt prezentate în studiu , în Capitolul 7.

Guvernanța de către **stat** devine adesea mai participativă prin înființarea unor **platforme formate din factori interesați** și a unor **structuri de tip expert** cu rol consultativ sau chiar cu anumite roluri în luarea deciziilor. Acestea reprezintă primii pași clari către dezvoltarea unui management colaborativ de diferite „niveluri” în unele dintre țările din zona analizată. Deși în unele cazuri aceste platforme sau organisme consultative au o funcționalitate și o eficacitate limitată, existența lor reprezintă o oportunitate de îmbunătățire a sistemului și procesului de decizie în viitor. Studiul aduce o serie de sugestii și recomandări pentru eficientizarea acestor platforme, cu scopul optimizării managementului ariilor protejate.

Majoritatea sistemelor centralizate, în care statul deține rolul principal în managementul ariilor protejate, se regăsesc în Ungaria, Albania, Croația, Finlanda, Republica Cehă și Slovacia. În aproape toate aceste țări și alți actori sunt implicați într-o anumită măsură în acest domeniu - de ex. în cazul Croației și Slovaciei, unele ONG-uri gestionează de facto AP, fără ca această responsabilitate să le fie delegată sau atribuită prin lege.

B

Guvernanța colaborativă (de către mai mulți factori interesați) poate fi regăsită în câteva țări astfel:

- **ariile protejate trans-frontaliere** – există în Finlanda, Republica Cehă, Albania, Ungaria;
- **managementul colaborativ** – identificat în Estonia, Letonia, România, Slovenia, Bulgaria, Croația (*de jure* dar nu *de facto*), și Lituania.

Cea mai mare diversitate de forme de guvernare se găsește în Letonia, Finlanda și Bulgaria, unde au fost identificate sub-tipuri pentru majoritatea tipurilor de guvernare.

C

Managementul privat este un tip rar întâlnit, dar prezent în câteva dintre țările din aria geografică acoperită de studiu:

- **de către proprietari de terenuri individuale** – în Finlanda, Estonia, Letonia;
- **de către o companie privată** în limitele cadrului legislativ al țării (Finlanda);
- **de către organizații non-guvernamentale** în Bulgaria, Croația (de facto dar nu de jure), Slovacia (de jure și de facto - cu recunoaștere legală), România (de facto dar nu de jure)

Cazurile pilot de management colaborativ și privat pot fi considerate abordări inovatoare pentru regiune, care dezvoltă experiența și ajută la acoperirea aproape a tuturor tipurilor de guvernare IUCN în regiune. În unele cazuri aceste noi tipuri de guvernare sunt recunoscute și

implementate de către autoritățile naționale și reflectate în legislație, în timp ce în alte cazuri este vorba de inițiative de jos în sus ale actorilor non-guvernamentali, care demonstrează că este avantajos să existe o guvernare delegată sau colaborativă. Există un interes din ce în ce mai mare din partea ONG-urilor să preia responsabilitatea pentru managementul ariilor protejate, în special atunci când structurile de management și guvernare existente nu abordează în mod eficient problemele sau nu primesc sprijin suficient din partea statului.

D

Guvernarea de către comunitățile locale

Deși în regiune există inițiative în acest sens, nu a fost identificat nici un exemplu real de management de către comunități, conform accepțiunii IUCN. Totuși, dacă am lua în considerare teritoriile protejate prin „alte mijloace efi-

ciente” și nu doar prin mijloacele legale (cum este cazul ICCA-urilor¹), un număr mai mare de inițiative existente în regiune ar putea fi încadrate în această categorie de guvernare. Exemplele prezentate în acest studiu nu sunt 100% ICCA-uri ci sunt mai degrabă arii protejate „oficiale” cu unele caracteristici ale managementului de către comunități.

Următoarele aspecte ne împiedică să încadrăm unele inițiative din regiune în acest tip de guvernare:

- a) Drepturile de gestionare a terenurilor: terenul nu este deținut de către comunitate - de ex. cazul Peisajului de interes special Gajna din Croația.
- b) Comunitățile nu au propriul lor sistem de luare a deciziei și de management (nici cutumiar, nici legal) pentru managementul ariei protejate, de ex. cazul Parcului pentru Dezvoltare Regională „Pădurea Craiului” din România, care are caracteristici ce ar putea fi mai aproape de managementul colaborativ.

¹ *Indigenous Peoples' and Community Conserved Areas and Territories. Definiția ICCA este prezentată în secțiunea următoare - „Guvernarea ariilor protejate”.*

Studiul face referire doar la tipurile de guvernare care se aplică ariilor protejate desemnate legal și nu include ariile conservate "prin alte mijloace eficiente"¹. Din acest motiv această abordare face ca studiul să fie oarecum subiectiv în privința ariilor conservate de entități private și de către comunități, care de multe ori sunt protejate/conservate prin alte mijloace decât cele stabilite de legislația națională. Având în vedere faptul că o bună parte din peisajele culturale care au fost atât de bine conservate în această regiune sunt foarte adesea rezultatul gestionării tradiționale a terenurilor private și ale comunităților, ar fi foarte important să fie alocate resurse pentru a studia ariile conservate de către comunități. Identificarea acestora și sprijinirea comunităților locale pentru a-și păstra practicile de management tradiționale benefice conservării valorilor naturale ar contribui în mod substanțial la conservarea acestor arii de o valoare deosebită din punctul de vedere al biodiversității, peisajului și culturii. În acest fel, Europa de Est ar păstra elemente care au devenit deja foarte rare în alte zone din Europa.

¹ Vezi definiția IUCN pentru ariile protejate (Dudley, 2008).

TENDINȚE

Au putut fi observate două tendințe simultane și convergente privind diversificarea tipurilor de guvernare la nivel național:

(1) pe de o parte guvernele facilitează dezvoltarea unor noi tipuri de guvernare prin crearea cadrului legal care le recunoaște, și

(2) în același timp, noi tipuri de guvernare se manifestă „de facto”, ca un răspuns „de jos în sus” la nevoia de protecție a naturii, scoțând la iveală angajamente, interese sau reminiscențe manifeste ale unor vechi valori tradiționale – semnele unor societăți aflate în evoluție.

Ultimii 20 de ani au adus schimbări instituționale frecvente și dificile în aproape toate țările, în special la nivel național, cele mai importante fiind legate atât de aderarea la UE cât și de schimbările politice la nivel național. După cum am aflat de la practicieni, aceste schimbări generează uneori in-

stabilitate și insecuritate pentru managerii ariilor protejate, reflectând faptul că noile sisteme de guvernare nu au ajuns încă la „maturitate” și evoluează sub influența moștenirii unui mod de gândire centralizat.

Pentru îmbunătățirea guvernării ariilor protejate în regiune sunt folosite diferite **mecanisme** sau sunt adoptate noi tipuri de guvernare. Cele mai comune sunt:

- înființarea de agenții naționale pentru ariile protejate pentru a coordona și a sprijini tehnic managementul ariilor protejate,
- managementul este transferat/ delegat către entități guvernamentale/ non-guvernamentale la nivel regional/ local,
- sunt înființate organisme pluraliste, incluzând mai mulți factori interesați, pentru a facilita luarea deciziilor în mod participativ.

Participarea este un ingredient de bază al bunei guvernante a ariilor protejate. O implicare sporită din partea unei mai mari diversități de factori interesați ar putea reduce în mod substanțial conflictele și i-ar motiva pe aceștia, asigurându-le participarea la luarea deciziilor, dezvoltarea unui "simț de proprietate" asupra procesului - care reprezintă o motivație în sine pentru a contribui la conservarea naturii.

Deși tendința de creștere a gradului de participare și a interesului pentru participarea factorilor interesați este destul de evidentă în întreaga regiune, astfel de abordări nu decurg într-un mod firesc, „natural” încă. Studiul arată că participarea factorilor interesați trebuie să fie stimulată prin comunicarea importanței și avantajelor sale și prin crearea cadrului legal care să permită această participare. Acestea trebuie să fie completate de avantaje directe și vizibile. Construirea încrederii între autoritățile/organismele de management ale AP și factorii interesați este foarte importantă pentru a încuraja implicarea lor pro-activă în procesul de luare a deciziei. Studiile de caz arată faptul că persoanele deschise, motivate, cu bune abilități de comunicare și de facilitare sunt principalul factor de succes pentru o bună guvernanță.

**INGREDIENTE PENTRU O
MAI BUNĂ GUVERNANȚĂ
A ARIILOR PROTEJATE**

Îmbunătățirea sistemelor și proceselor de decizie pentru ariile protejate este o condiție critică pentru managementul operativ și eficient al acestora, care să fie în avantajul celor care au drepturi, al factorilor interesați și al naturii. Dacă urmărim ca ariile protejate să devină modele de succes pentru conservarea naturii și dezvoltare durabilă, **guvernanța lor trebuie să demonstreze avantajele** trecerii de la modul centralizat de decizie la managementul colaborativ, participativ. Participarea pro-activă a celor care au drepturi și a factorilor interesați, împărțirea sarcinilor și responsabilităților de management cu autoritățile sau chiar preluarea integrală a sarcinilor acestora ar trebui să fie luate în considerare ca alternative viabile pentru managementul AP. Dincolo de obligațiile internaționale asumate, țările Europei de Est ar trebui în primul rând să recunoască și să conștientizeze avantajele unei bune guvernanțe a ariilor protejate, atât pentru autoritățile responsabile cât și pentru factorii interesați.

În urma analizei realizate, următoarele elemente s-au dovedit drept **ingrediente esențiale** pentru îmbunătățirea guvernanței ariilor protejate în regiune:

I. Consolidarea cadrului general

- **un cadru legislativ flexibil**, care să permită dezvoltarea și funcționarea unei diversități de tipuri de guvernare pentru orice categorie de arie protejată și dezvoltarea unor mecanisme participative puternice și operative, în special în ariile protejate din categoria V, unde obiectivele de conservare și dezvoltare durabilă se împletesc, precum și în cazul ariilor protejate transfrontaliere.
- **un cadru instituțional corespunzător**, care să poată asigura coerență și consistență, să monitorizeze progresul implementării diferitelor tipuri de guvernare în cadrul sistemului de management al ariilor protejate, să construiască, să dezvolte și să inoveze sistemul de guvernare pe baza punctelor tari, a oportunităților și a lecțiilor învățate. Acest lucru se poate realiza prin înființarea unor agenții naționale pentru arii protejate sau a unor departamente dedicate ariilor protejate în cadrul autorității centrale de mediu și prin alocarea de resurse pentru buna lor funcționare.

II. Creșterea gradului de conștientizare cu privire la relevanța și importanța primordială a chestiunii guvernantei

- **un nivel ridicat de conștientizare** privind importanța unei bune guvernante pentru atingerea obiectivelor de management ale ariilor protejate și avantajele diferitelor tipuri de guvernare sunt esențiale. Este imperios necesară și urgentă îmbunătățirea nivelului de informare și conștientizare, în special pentru factorii de decizie și pentru principalii factori interesați de la toate nivelurile, precum și promovarea avantajelor diferitelor tipuri de guvernare.

III. Îmbunătățirea modului de alocare a resurselor pentru problemele legate de guvernare

- **alocarea corespunzătoare a resurselor** este necesară pentru dezvoltarea capacității și îmbunătățirea fondului de resurse umane, pentru dezvoltarea

contextului-cadru, a unor mecanisme și instrumente adecvate pentru o bună guvernare. Autoritățile naționale și regionale pentru arii protejate trebuie să evalueze și să-și asume responsabilitatea pentru acoperirea necesarului de personal și resurse pentru o mai bună guvernare, oferind sprijin financiar și tehnic pentru aceasta, luând în considerare anumite aspecte la recrutarea personalului și construindu-și propria capacitate internă de a construi o bună guvernare.

- **alocarea unor resurse financiare suficiente** trebuie avută în vedere în mod special, ca mod de a sprijini implementarea unor sisteme de guvernare de calitate. Resursele financiare trebuie alocate pentru înființarea și asigurarea funcționării corespunzătoare a instituțiilor (de ex. agențiile naționale) și a mecanismelor participative (de ex. organismele cu mai mulți factori interesați), precum și pentru asigurarea calității proceselor de luare a deciziilor.

IV. Dezvoltarea unor mecanisme și instrumente corespunzătoare

- **coordonarea permanentă a tuturor factorilor** implicați în guvernanta și managementul AP la nivel național este necesară pentru a permite o abordare coerentă, o monitorizare și o îmbunătățire continuă a sistemelor de guvernanta existente, cu scopul principal de a eficientiza managementul ariilor protejate. Coordonarea devine cu atât mai importantă cu cât numărul și diversitatea factorilor implicați crește datorită diversificării tipurilor de guvernanta. Coordonarea poate fi asigurată de către agențiile sau unitățile specializate în managementul ariilor protejate și prin desemnarea unor persoane care să se ocupe de această problemă în instituțiile relevante din alte sectoare.
- crearea de **mecanisme puternice și eficiente care să asigure participarea publicului și a factorilor interesați, indiferent de tipul de guvernanta existent, chiar și atunci când aceasta nu reprezintă o obligație**

legală. Crearea unor platforme factorii interesați (la nivel național, regional și/sau local) trebuie privită ca un pas important pentru îmbunătățirea guvernantei AP în întreaga regiune, în special în zonele unde drepturile asupra terenurilor și utilizării resurselor sunt împărțite și unde factorii interesați au un rol important în asigurarea unui management eficient. Cu precădere structurile de management ale AP gestionate de către stat pot folosi astfel de mecanisme pentru a crește calitatea sistemelor lor de decizie prin implicarea tuturor factorilor interesați relevanți.

- **abordarea consensuală asupra luării deciziilor**, trebuie promovată prin reglementări care să ofere posibilitatea de implicare grupurilor cu reprezentare mai redusă și să asigure echitatea.
- **abordarea rațională și sistematică a proceselor participative** care să asigure transparența și să ofere oportunități de participare, consultare și implicare eficientă în procesele de guvernanta. Dezvoltarea proceselor participative ar trebuie să se realize-

ze urmărind un plan pentru participare a factorilor interesați, pe baza unei analize detaliate a factorilor interesați.

- dezvoltarea, în fiecare țară, a **unui sistem de evaluare și monitorizare pentru calitatea guvernantei**, folosind cel puțin câțiva indicatori esențiali, care să permită urmărirea progresului realizat la nivel de AP și național.

Europa de Est, o regiune foarte bogată în valori naturale și culturale, încă mai are șansa să învețe și să implementeze la timp un management optim al acestor valori, folosind ariile protejate ca bastioane de conservare și modele pentru managementul întregii regiuni. Prin implementarea unor sisteme de bună guvernanta avem o șansă mult mai bună de a preveni și de a face față presiunilor și amenințărilor tot mai mari asupra naturii. Astfel am putea poate să demonstrăm că **deciziile participative și colaborarea** reprezintă cea mai bună modalitate de a beneficia pe deplin, pe termen lung de ceea ce ne oferă natura.

GUVERNANȚA ARIILOR PROTEJATE

C E ESTE GUVERNANȚA ARIILOR PROTEJATE?

Relevanța problematicei „guvernantei” în contextul managementului ariilor protejate

Abrams et al. (2003) arată că „manage-rii ariilor protejate au înțeles din ce în ce mai bine că problemele la nivel operațional sunt strâns legate de problematica mai largă a guvernantei. Pentru rezolvarea aspectelor tehnice legate de conservare și utilizarea resurselor este de multe ori nevoie de o examinare critică a legilor, politicilor, programelor, reglementărilor, culturilor organizaționale și atitudinilor existente.”

De-a lungul timpului a devenit clar faptul că „guvernanta afectează eficacitatea managementului unei arii protejate și în

final determină dacă aria își îndeplinește obiectivele de conservare”ⁱⁱ, sporindu-i sustenabilitatea pe termen lungⁱⁱⁱ.

Într-o anumită măsură guvernanta se referă la cum și de către cine este gestionată o arie protejată, în special cu privire la procesele de luare a deciziei („cine ia acele decizii și cum”) pe întreaga durată de viață a unei arii protejate.

La ce se referă guvernanta?

Termenul **guvernanta** se referă la **relațiile de putere** și la **responsabilitatea legală**. Aceasta înseamnă:

- „modul în care se iau deciziile cu privire la problemele de interes public și modul în care cetățenii și factorii inte-

resați își pot exprima opinia”^{iv}.

- „modul în care se iau deciziile cu privire la probleme de interes public și adeseori privat și modul în care cetățenii sau alți factori interesați își pot spune punctul de vedere”^v,
- „cine are influență, cine decide și cum sunt făcuți răspunzători factorii de decizie”^{vi},
- „interacțiunile dintre instituții, procese și tradiții care determină modul în care este exercitată puterea”^{vii},
- interacțiunea dintre guvern, sectorul privat și societatea civilă^{viii} și rolul pe care îl are fiecare din aceste tipuri de actori în procesele de luare a deciziei și management.

TIPIURI DE GUVERNANȚĂ

Tipurile de guvernanta a ariilor protejate^{ix} indică „cine” (fie actori guverna-

mentali sau non-guvernamentali) deține puterea și responsabilitatea pentru

management și luarea deciziilor, „cine” deține controlul și influența asupra pro-

cesului de management pe întreaga durată de viață a ariei protejate și în ce măsură factorii interesați non-guvernamentali pot avea puterea de a influența.

Matricea IUCN privind guvernanța ariilor protejate (adaptare)

Tipul de guvernanță	Categoria de arie protejată	I - Rezervații naturale stricte/ Zone de sălbăcie	II – Parc național (protecția ecosistemelor; protecția valorilor culturale)	III – Monu-mente ale naturii	IV – Arie pentru con-servarea habitatelor/ speciilor	V – Peisaj terestru/ marin protejat	VI – Arie prote-jate cu utilizare durabilă a resur-selor naturale
A. Guvernanță de către stat	Responsabilitatea aparține Ministerului sau agenției federa- le sau naționale						
	Responsabilitatea aparține Ministerului sau agenției locale						
	Management delegat (de ex. către un ONG)						
B. Guvernanță colaborativă	Management transfrontalier						
	Management colaborativ						
	Management comun*						
C. Guvernanță privată	De către proprietari individuali de terenuri						
	De către organizații non-profit (de ex. ONG-uri, universități etc.)						
	De către societăți comerciale (de ex. companii care dețin terenuri)						
D. Guvernanță realizată de po- pulații indigene și comunități locale	Populații indigene						
	Comunități locale						

* în engleză "joint" management

Matricea IUCN reprezintă un cadru comun care poate fi util pentru trecerea în revistă a diferitelor tipuri de guvernanță, corelate cu categoriile IUCN de management al ariilor protejate.

A. Guvernanța de către stat

Un organism guvernamental (un minister, o agenție națională, regională sau locală sau o autoritate de stat), care raportează direct la guvern, deține „autoritatea, responsabilitatea și răspunderea” pentru gestionarea unei anumite arii protejate (sau a întregului sistem de arii protejate), stabilește „obiectivele sale de conservare”, elaborează și implementează planul de management al acestora și uneori deține terenul și resursele din interiorul ariei protejate. Sarcinile de management (cum ar fi planificarea sau implementarea managementului) pot fi delegate de aceste organisme guvernamentale către: ONG-uri, operatori privați sau comunități. În acest tip de guvernanță, autoritățile responsabile ar putea avea sau nu „o obligație legală de a informa sau de a consulta factorii interesați” cu privire la deciziile de management.

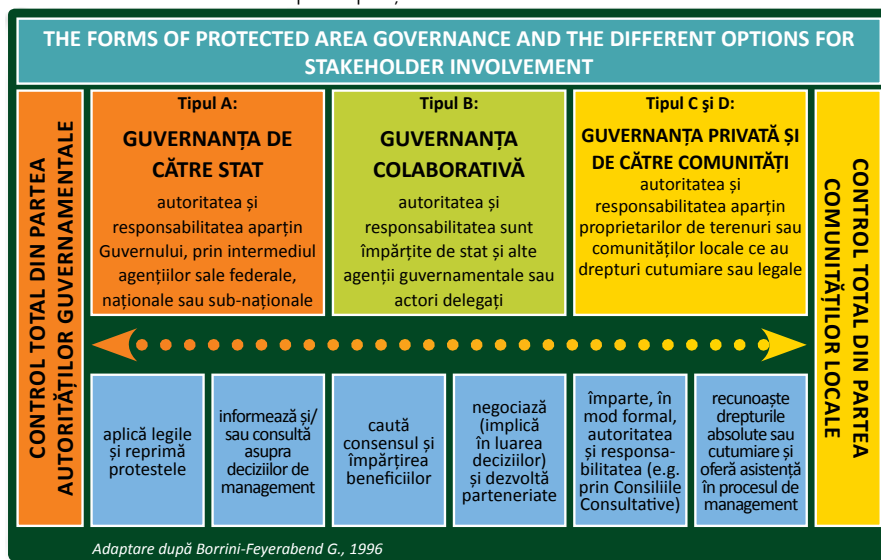
B. Guvernanța participativă

Mai multe entități guvernamentale și non-guvernamentale au dreptul, oficial sau neoficial, să împartă autoritatea de management și responsabilitatea cu privire la aria protejată. Guvernanța colaborativă, pluralistă mai este denumită și **co-management** și poate fi prezentă sub multe forme:

- Forme primare¹: autoritatea și responsabilitatea pentru luarea deciziei sunt deținute de o agenție, care are obligația (conform legislației sau politicilor naționale) de a informa sau a consulta alți factori interesați (management colaborativ).
- Forme mai evolute: există structuri ale factorilor interesați care au un rol sau o responsabilitate permanentă în managementul unei arii protejate - de ex. rol consultativ, responsabilitatea de a elabora propuneri pentru managementul ariei protejate care să fie depuse spre aprobare la o autoritate cu rol în luarea deciziei.

- Management „comun” deplin: actorii relevanți sunt incluși ca parteneri într-un organism de management care deține autoritatea și responsabilitatea pentru managementul AP.

Puterea co-managementului depinde de „măsura în care pentru luarea deciziei este nevoie sau nu de consens între participanți”^x.

¹ Puterea acestor forme depinde de măsura în care cei implicați au o putere egală de a influența decizia finală. Cu cât partenerii au drepturi și puteri egale, cu atât forma de guvernanță este mai „puternică” și mai evoluată.

Forme de guvernanță a AP și opțiunile pe care le au autoritățile acestora cu privire la implicarea factorilor interesați

C. Guvernanță privată

Acest tip de guvernanță este determinat în special de regimul său specific de proprietate. Terenurile și resursele AP sunt deținute de persoane fizice, de structuri asociative, ONG-uri, corporații, fie cu scop patrimonial, fie fără scop patrimonial. Proprietarul terenului deține autoritatea și responsabilitatea pentru managementul AP: determină obiectivele de conservare, elaborează și implementează planul de management și răspunde pentru decizii, fiind controlat doar de legislația aplicabilă. Răspunderea lor față de societate este de obicei limitată.

D. Guvernanța prin intermediul populațiilor indigene și comunităților locale (arii gestionate de către comunitate)

Autoritatea și responsabilitatea pentru managementul unei arii protejate revin comunităților și sunt exprimate prin „diferite forme de instituții și reguli cunoscute sau legale, oficiale sau neoficiale”^{xi}. Terenul și resursele pot fi deținute

în mod colectiv, deși nu e neapărat necesar să aparțină comunităților locale.

ICCA (Indigenous Peoples’ and Community Conserved Areas and Territories- Aarii și teritorii conservate de către comunități și populații indigene) sunt „ecosisteme naturale și modificări care includ elemente importante de biodiversitate, servicii ecologice și valori culturale conservate în mod voluntar de către populațiile indigene și comunitățile locale prin legi tradiționale sau alte mijloace eficiente.”

Conform Consorțiului ICCA¹, următoarele caracteristici sunt specifice pentru ICCA:

- **Comunitatea este strâns legată de un ecosistem bine definit** (sau de o specie și habitatul acesteia) din punct de vedere cultural și/sau din motive de supraviețuire și dependență pentru mijloacele de trai;
- **Deciziile și eforturile de management ale comunității duc la conser-**

1. Consorțiul ICCA este o asociație internațională dedicată promovării unei recunoașteri corespunzătoare și sprijinului pentru ICCA la nivel regional, național și global. Pentru mai multe detalii vezi: <http://www.iccaforum.org>

varea habitatelor, speciilor, serviciilor ecologice și valorilor culturale asociate ale ecosistemului (chiar și atunci când scopul conștient al unui astfel de management poate fi diferit de conservarea „în sine” și poate fi, de exemplu, legat de mijloacele de trai materiale, de siguranța apei, de protejarea unor locuri culturale și spirituale etc.).

- Comunitatea are **rolul principal în luarea deciziei (guvernanță) și implementare cu privire la managementul sitului**, ceea ce presupune că instituțiile comunității au **capacitatea de a aplica reglementările**; în multe situații pot exista și alți factori interesați, în colaborare sau parteneriat, dar luarea deciziilor revine în primul rând comunității respective.

Pentru ultimele două tipuri, recunoașterea deplină înseamnă o acceptare deplină a definiției IUCN pentru ariile protejate, și anume a faptului că arii protejate ar putea fi și cele desemnate și gestionate prin alte metode eficiente (voința proprietarilor, legea tradițională etc.), nu doar prin cele stabilite de legislația națională.

PINCIPIILE DE BUNĂ GUVERNANȚĂ

„O **bună guvernanță a unei arii protejate** poate fi înțeleasă ca un sistem de guvernare care răspunde **principiilor** și valorilor alese în mod liber de persoanele și țările implicate și consfințite în constituție, în legea resurselor naturale, în legislația și politicile privind ariile protejate și/sau practicile culturale și legile tradiționale. Acestea ar trebui să reflecte **principiile de bună guvernare convenite pe plan internațional**”^{xii}.

„Principiile de bună guvernare sunt declarații cu caracter normativ care stabilesc *modul în care ar trebui să aibă loc guvernarea sau conducerea* și direcția acesteia- și anume, **modul în care persoanele implicate în guvernare ar trebui să-și exercite autoritatea**”^{xiii}.

S CURTĂ DESCRIERE A PRINCIPIILOR DE BUNĂ GUVERNANȚĂ¹

1. Legitimitatea și reprezentarea

– promovează dialogul social și acordurile colective privind obiectivele și strategiile de management ale ariilor protejate, în baza libertății de asociere și exprimare, fără nici o discriminare de gen, apartenență etnică, stil de viață, valori culturale sau alte caracteristici^{xiv};

Include următoarele principii:

- **Participarea** – conform căruia toți oamenii (fără nici o discriminare) ar trebui să aibă un cuvânt de spus în luarea deciziei, fie direct, fie prin

instituții intermediare legitime, care le reprezintă interesele.

- **Orientarea spre consens** - reflectă capacitatea sistemului de guvernare de a permite medierea diferitelor interese pentru a se ajunge la un consens mai larg.

2. Subsidiaritatea

– autoritatea și responsabilitatea managementului sunt alocate instituțiilor aflate pe nivelul cel mai apropiat de resursele în discuție^{xv,1}

3. Responsabilitatea

– definirea clară a responsabilităților pentru diferitele entități implicate în procesele de decizie și management, asigurarea unui sistem de raportare adecvat și a unui mod de

¹ Pe baza clasificării lui Abrams et al. (2003) - care integrează definițiile date de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (1997), de Institutul pentru Guvernare (2003) și Dudley (2008).

răspuns față de toți factorii interesați cu privire la îndeplinirea obligațiilor lor^{xvi};

Include principiul transparenței: informațiile cu privire la acțiuni, procese și instituții sunt direct accesibile celor interesați/ implicați. Sunt furnizate suficiente informații pentru a înțelege și a monitoriza instituțiile și procesele de decizie ale acestora^{xvii}.

4. Orientare către rezultate – definită ca eficacitate în conservarea biodiversității și atingerea celorlaltor obiective ale ariilor protejate prin raportarea la necesitățile și preocupările factorilor interesați;

Include următoarele principii:

- **Promptitudine și competență:** instituțiile și procesele de decizie au ca scop rezolvarea problemelor factorilor interesați într-un mod competent și în timp util.
- **Eficacitate și eficiență:** procesele și instituțiile generează rezultate care răspund nevoilor, utilizând resursele în modul cel mai eficient^{xviii}.

5. Echitate – împărțirea costurilor și beneficiilor legate de înființarea și gestionarea ariilor protejate în mod echitabil și asigurarea posibilității de a face recurs în cazul unei decizii imparțiale în caz de conflict;

Include următoarele principii:

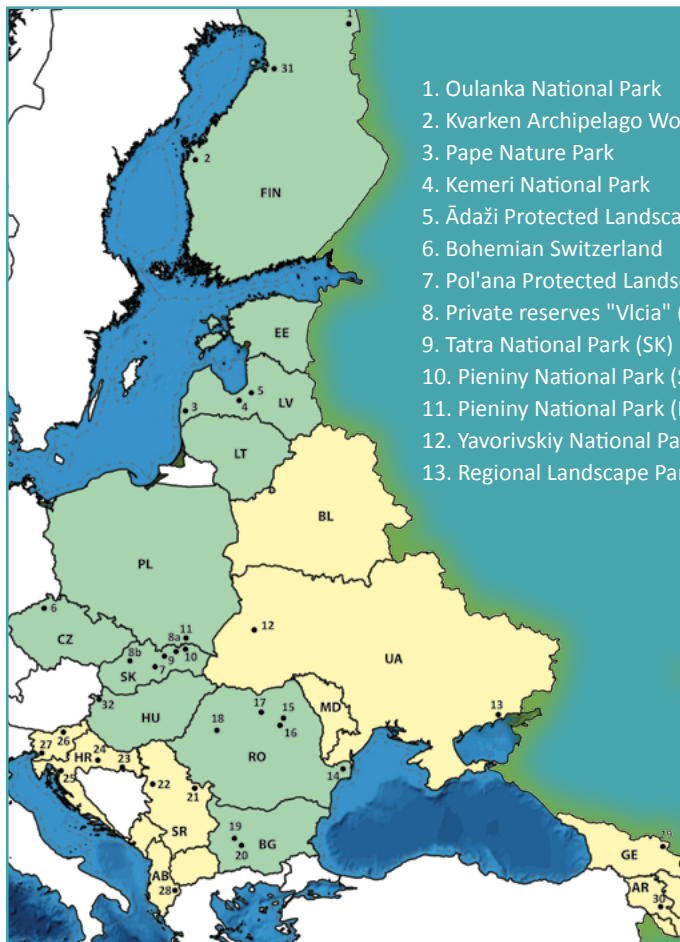
- **Echitate:** toți bărbații și femeile au oportunități egale de a-și îmbunătăți sau de a-și menține starea de bine.
- **Respectarea legii:** legislația și reglementările sunt corecte și aplicate în mod imparțial.

6. Direcție (sau viziune strategică) - încurajarea și menținerea unei viziuni consistente pe termen lung pentru aria protejată și pentru obiectivele sale de conservare.

BIBLIOGRAFIE

- I. Lockwood Michael (2010) Good governance for terrestrial protected areas: A framework, principles and performance outcomes (Buna guvernanta pentru ariile protejate terestre: Cadrlul, principiile și rezultatele legate de performanță), Journal of Environmental Management, 91, 754- 766, și Borrini-Feyerabend Grazia, Dudley Nigel, Tilman Jaeger, Barbara Lassen, Neema Pathak Broome, Adrian Phillips și Trevor Sandwith (2013) Governance of Protected Areas: From Understanding to Action (Guvernanta Ariilor Protejate: de la înțelegere la acțiune), Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 20, Gland, Switzerland: IUCN. Xvi + 124pp.
- II. Balloffet Nicole M., Martin Sue Angela (2007) Governance Trends in protected Areas: Experiences form the Park in Peril Program in Latin America and the Caribbean. („Tendințe de guvernanta în ariile protejate: Experiențe din programul „Park in Peril” din America Latină și Caraibe”). Parks in Peril Innovations in Conservation Series, Arlington, Virginia, USA: The Nature Conservancy.
- III. Ervin Jamison, Jo K. Mulongoy, Keith Lawrence, Game Edward, Sheppard David, Bridgewater Peter, Bennet Graham, Gidda Sarat B. și Bos Peter (2010) Making Protected Areas relevant: A guide to integrating protected areas into wider landscapes, seascapes and sectoral plans and strategies. („Pentru ca ariile protejate să devină relevante:Un ghid pentru integrarea ariilor protejate în peisajele terestre și marine mai extinse și în planurile și strategiile de sector”). CBD Technical Series No. 44, Montreal, Canada: Convention on Biological Diversity, 94 pp. Borrini-Feyerabend Grazia, Pimbert, Michael, Farvar, M.T., Kothari Ashish, Renard, Y. (2007) Sharing power. A global guide to collaborative management of natural resources („Împărțirea puterii. Un ghid global pentru managementul colaborativ al resurselor naturale”), Earthscan, London, UK.
- IV. Graham John, Bruce Amos și Tim Plumptre (2003) Principles for Good Governance in the 21st Century. („Principii de bună guvernanta în secolul 21.”) Policy Brief Number 15. Ottawa: Institute of Governance.
- V. Idem IV.
- VI. Abrams Peter, Borrini-Feyerabend Grazia, Gardner Julia, Heylings Pippa (2003) Evaluating Governance. A handbook to accompany a participatory process for a protected area, draft for field testing, Parks Canada and TILCEPA („Evaluarea guvernantei: Manual pentru un proces participativ pentru o arie protejata”, versiune preliminară pentru testare în teren), Parks Canada și TILCEPA;
- VII. Idem VI.
- VIII. Borrini-Feyerabend Grazia, Johnston Jim și Pansky Diane (2006) Governance of Protected Areas. („Guvernanta ariilor protejate.”) În Managing Protected Areas: A Global Guide. („Gestionarea ariilor protejate: Un ghid global.”) Lockwood, Worboys and Kothari eds. Earthscan UK and USA. p.116-145.
- IX. Descris de Abrams et al. (2003) – vezi nota VI.
- X. Borrini-Feyerabend Grazia (2008) Governance as key for effective and equitable protected area systems („Guvernanta ca element esential pentru niste sisteme eficiente și echitabile de arii protejate”), briefing note 8, TGER și TILCEPA.
- XI. Dudley Nigel (Editor) (2008) Guidelines for Applying Protected Area Management Categories. („Ghid pentru aplicarea categoriilor de management al ariilor protejate”). Gland, Switzerland: IUCN. x + 86pp.
- XII. Idem IV.
- XIII. Idem III.
- XIV. Idem XI.
- XV. Idem XI.
- XVI. Idem XI.
- XVII. Idem VI.
- XVIII. IdemVI.
Pentru alte clasificări ale principiilor de bună guvernanta vezi: Borrini et al, (2013)
Dudley (2008),
Abrams (2003)

1. Oulanka National Park
2. Kvarken Archipelago World Heritage Site
3. Pape Nature Park
4. Kemer National Park
5. Ādaži Protected Landscape Area
6. Bohemian Switzerland
7. Pol'ana Protected Landscape Area
8. Private reserves "Vlcia" (a) and Rysia (b)
9. Tatra National Park (SK)
10. Pieniny National Park (SK)
11. Pieniny National Park (PL)
12. Yavorivskiy National Park
13. Regional Landscape Park "Meotyda"

14. Danube Delta Biosphere Reserve
15. Vânători Neamț Nature Park
16. Ceahlău National Park
17. Călimani National Park
18. Pădurea Craiului-Defileul Crișului Repede SCI
19. Pirin National Park
20. Rila Monastery Nature Park
21. Djerdap National Park
22. Zasavica Special Nature Reserve
23. Gajna pasture (landscape protected area)
24. Lonjsko Polje Nature Park
25. Northern Velebit National Park
26. Logarska Dolina Nature Park
27. Sečovelje Salina Nature Park
28. Prespa Lake Trans-national Park
29. Tusheti Protected Landscape
30. Initiative for a community conserved area
31. Liminganlahti Nature Reserve
32. Fertő-Hanság National Park

ZONA DE ANALIZĂ ȘI LISTA STUDIILOR DE CAZ

